

Rapport
fra
Danmark

Kommersielle ideer har bestemt i landbruget

Vi som litt hutrende holder til med vårt jordbruk mellom haugene på Skandinavias nordvestside, har alltid sett med beundring og misunnelse på flatlandsbøndene nedover kontinentet. De har alltid ligget foran oss i det meste. Det er særlig gjennom Danmark de nye metodene er kommet til oss.

Men etter 1973 har utviklinga fulgt forskjellig takt. Vi ser i Danmark et langt mer kommersielt og markedsorientert landbruk enn det vi kjenner. Dette er en eksportnærings henvist til å stå på egne bein. Om det skulle knipe på enkelte punkter, kan paragrafeksperter med litt list og lempe lirke forklede støtteforbud gjennom regelverket. Det gjelder å få ting til å se ut som noe annet.

Av statskonsulent
Edvard Valberg

Dette er hovedforskjellen i forutsetninger skapt av et stormarked. Men disse dobbeltsidige forutsetninger, om stor økonomisk belønning og straff, skyver fram en økende industrialisering av jordbruksproduksjonen. Dette skjer ved hjelp av nærmest maksimal utnyttning av teknikk, kjemi, naturvilkår og menneskelig arbeidsvne. På denne måten vales alle faglige forhold og betenkeligheter ned. Det er utenforliggende politiske og kommersielle ideer som indirekte bestemmer hvordan moderne landbruk må drives.

Politiske og kommersielle ideer er med på å bestemme hvordan moderne landbruk må drives.

Økonomien er god nok. Selv om vi hører mest om tragedier, så er det en liten del som faller av lasset. Det er først og fremst de små, de tradisjonelt tenkende og de såkalt mindre dyktige, som blir borte. På den andre siden av kurven finnes det også en mindre del som gjør det svært godt. Disse er en moderne blandingsskole av teknikere, bedriftsledere og forretningsmenn som kan forvalte sitt pund.

Men rekrutteringa til jordbruget har stanset. Landbrukskollene går på tomgang. Krav og tempo virker kanskje avskrekende, og etableringsmulighetene er meget begrenset.

En dyktig bonde tar mest mulig ut og setter mest mulig inn i produksjonsapparatet før han selger til full pris.

Gårdene har ingen slektsforhold. De er produksjonsaktivitet i vanlig handel. En dyktig bonde med sans for økonomi vil

derfor alltid sørge for å ta mest mulig ut og sette minst mulig inn i produksjonsapparatet før han selger til full pris. Dette innebærer full opprustning ved hver ny etablering.

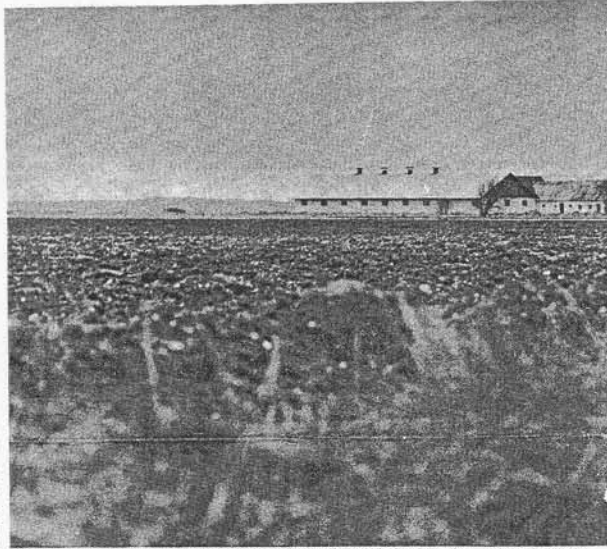
Det er også andre – og verre baksider – ved sterk industrialisering av landbruget. Baksiden av løst for eksempel, der gjødselvatn, silosaft og kjemisk belastet spillvatn siver ned i sanden. Baksiden av landet for eksempel, der Kattegat og Østersjøen tømmes for oksygen og liv i stadig større områder. Innholdet av NO³ i grunnvatnet i gjennomsnitt, har auka fra 3,8 mg/l til 13,3 fra 1960 til etter 1980. Dette henger nøye sammen med utvasking av nitrogen fra landbruget. Sammenhengene mellom surstoffsvinn og fiskedød i havet, og utslipp av næringsstoffer er mer usikkert, men danske prøver å kartlegge årsaksforholdet også i denne sammenheng.

Vi nærmer oss visse biologiske grenser.

En begynner å nærme seg visse biologiske grenser som følge av industrialiserte produksjonsmetoder i landbruget.

Folketings vedtok i en prinsipperklæring av 1985 å bringe ned utslippene av næringsstoffer og organisk materiale gjennom: «Tetting av gjødselplasser og siloer, begrenset av spredningstid for husdyrgjødsel og krav om minst 6 måneders lagringskapasitet for husdyrgjødsel, forbud mot halmbrenning, miljøgodkjennelse for visse husdyrbruk og krav om minimumsareal for spredning av husdyrgjødsel.»

I 1986 inntraff et voldsomt oksygenvinn i Kattegat og prinsipperklæringen vedrørende forurensing ble utnyttet i en rekke lover, påbud og retningslinjer. Senhøstes i fjor la regjeringa fram en aksjonsplan for havet som bl. a. krevde: «Full stopp av all ulovlig utledning, innen 1. mai i år, bedre rensing av spillvatn og krav om en reduksjon i bruken av handelsgjødsel på

Vi i Norge har alltid sett med beundring og misunnelse på flatlandsbøndene nedover kontinentet. De har alltid vært foran, og nye ting og metoder har kommet til oss gjennom Danmark. Men etter 1973 har utviklinga fulgt forskjellig takt, skriver statskonsulent Edvard Valberg i en fersk rapport om situasjonen for dansk landbruk.

100 000 tonn, fram til 1990.»

I vinter ble det tilsatt miljøkontrollører i alle kommuner for å påse at lovene blir fulgt.

1. februar fikk regjeringa i oppdrag å utarbeide en ny aksjonsplan for havet, som forutsatte at utslippet av nitrogen skulle reduseres med 50%, og fosfor med 80% i løpet av 3 år.

En ny handlingsplan mot forurensing av vannmiljøet, fra januar i år, foreslår en reduksjon av landbrukets nitrogenavrenning med 127 000 tonn innen 1990. Dersom disse begrensende målsetninger ikke nåes innen 1990, vil handelsgjødsla bli belastet med en avgift på kr 6,- pr. kg nitrogen.

Utover våren har den politiske og administrative aktivitet på miljøsektoren breidd seg i rasende tempo, fra folketing og regjering, til amt, kommuner og i praksis til hver eneste landbruks-eiendom. Aktiviteten minner ikke så lite om panikk.

Naturen følger sine egne, nådeløse lover.

Naturen og økosystemene følger sine egne, og nådeløse, lover. Det gjelder å tilpasse lovgivning og virksomhet slik at ikke gren-

sene for økosystemenes kapasitet overskrides. Lar en det først komme så langt, da hjelper verken vyene om velstand eller progressiv økonomisk teori. Da har Kyklopeten mistet sitt øye og teknokratiet sin kraft.

Det er dette danskene har begynt å fatte rekkevidden av, og derfor prøver de av alle krefter å snytte seg før nesene blir borte.

I disse dager svermer kommunenes miljøteknikere utover alle gardar, rasiende med loven og profetene. Siloer og gjødselplasser skal tettes, pelsdyrgardar og grisefarmer må reduseres, 25 000 gylletanker skal bygges osv. Det er bandene som forurenser, ergo er ansvaret deres. Den offentlige støtte er som en dråpe i Dødehavet. De beste teknokrater og storprodusenter er de verste forurenserne. De har bare fulgt parolene, rådgivninga, markedskravet og de politiske retningslinjer for et effektivt landbruk. Selv om dette har skjedd under lindrig tvang og etter offisiell målretning og råd, så er de forbyrterne.

De økonomiske fordelene ved moderne landbruk har kommet hele samfunnet til gode, men regninga blir sendt til bøndene.

De økonomiske fordelene ved industrialisert drift har i vesentlig grad tilflytt hele samfunnet, men når sluttregninga kommer blir den bare ekspedert videre til bøndene.

Når det gjelder handlingsmønstre er reaksjonene i Norge og Danmark temmelig like, men tidsperspektivet er meget forskjellig. Mens en her i landet la opp til å stanse de verste punktutslipp fra jordbruget allerede i 1981, setter danskene sine tilsvarende frister i dag til 1990. Når

en samtidig ser at den danske miljømessige praksis var og er langt dårligere, med åpne og utette anlegg for oppsamling av gjødselvatn, silosaft og spillvatn, da følger det som et faktum at vi på dette felt har et forsprang på minst 10 år.

Vi har et forsprang på minst 10 år.

Fra en gunstig teknisk, driftsmessig og naturmessig utgangsposisjon, og med en tidlig start, har en fornuftig og framsynt norsk miljøpolitikk fra sist i 1970-årene satt oss i stand til å unngå en panikkarta, kostbar og konfliktfylt miljøaksjon som den danskene nå gjennomfører, med fare for alvorlige økonomiske konsekvenser for næring og samfunn.

Dette har, sammenliknet med danskene, gitt oss visse muligheter til å unngå mer drastiske tiltak på miljøsektoren. Men da må vi legge opp til et mer fornuftig hushold med planeringsstoffene. Vi har ikke funnet fram til noen endelig løsning på problemene med gjødsling, avrenning og husdyrgjødselhandtering. Vi har bare stengt dem inne.

Fortsatt gjødsler vi for sterkt med nitrogen og fosfor, og ødelegger jorda med blautgjødsel uten å utnytte verdstoffene i den godt nok.

Fortsatt gjødsler vi for sterkt med nitrogen og fosfor, og fortsatt ødelegger vi jord og miljø med blautgjødsel, uten å utnytte verdstoffene i den godt nok. Den endelige løsning vil være avhengig av en bredt anvendt gjødselplanlegging, og på utvikling av mer forsvarlige handteringslinjer for husdyrgjødsel.

Vi er i gang og på rett veg. Og en klok miljøpolitikk har gitt oss tid til å løse problemene i praksis dersom vi nå satser riktig.

Men det spørs om danskene nå i en snever vending ser hele problemet i sammenheng? De skal erstatte sine mødinger av gjødselvatn og fast gjødsel – med 25 000 nye blautgjødseltanker. Rett nok er jorda mer åpen og lett. Vekstsesongen er lang, og nedbrytning og forbruk er større enn hos oss. Men de kommer til å samle opp mye mer planeringsstoffer, som helst ikke bør komme på avveier, og de skaffer seg en gjødseltipe som etter vår erfaring kan tette til jorda og forpøste miljøet. Her kan de fort etablere et nytt problem i stort format. Vårt velkjente blautgjødselproblem, som ennå ikke er løst.